

A nyoma veszett osztály

Kukoricatőrésre indultak, kínhalál lett a sorsuk

A szerb sajtó is élénk figyelemmel kíséri Mérey-Zagyva Emmának a szerb állammal szembeni perét, amelynek során kártérítést követel az édesapja elvesztése miatti fájdalomért, szenvedésért és megaláztatásért. Nem meglepő az érdeklődés, hiszen az ítélet precedens értékű lesz, és amennyiben a felperes javára dönt a bíróság, más kárvallottak előtt is megnyílik a kártérítés lehetősége.

Emma asszony édesapját, Mérey István zombori szígyártót, nyergest és bőrdíszművest 1944 decemberében a partizánok az akkor tízéves lánya szemé látára hurcolták el az otthonából, majd rövidesen kivégezték. Később az édesanyját is bebörtönözték. Emma asszony kijárta édesapja rehabilitálását, amelyre 2007-ben került sor. Fájdalmas életétörténetének része az is, hogy későbbi férje, Zagyva Sándor egyike volt azon három gimnazistának, akik megmenekültek a város magyar lakosságával szembeni gigantikus megtorlásban részt vevő partizánok karmái közül.

Az 1944/45-ös partizán vérbosszú, a magyarítás zombori eseményeit részben főlátárták a kutatók, a tanárokkal együtt megölt gimnáziumi osztály története sem ismeretlen a szakirodalomban, a városban azonban keveset tudnak róla, mert a többi vérengzéssel együtt ez is tabutémának számított, s a kényszerű hallgatás nyomán nem öröklődött át a családokban. Mérey-Zagyva Emma viszont sokat hallott róla férjétől, dr. Zagyva Sándortól, aki harmadmagával úszta meg a tortúrát.

Tizenöt-tizenhat esztendősi fiúk jártak az osztályba, három Magyarországról érkezett fiatal tanár is foglalkozott velük, köztük az osztályfőnöknő, valamint Walter patikus felesége, neki akkor, 1944 őszén volt hatvannapos a kisbabája. Nem volt tanítás, mert a gimnáziumot hadikórházzá alakították. Egy Bošnjak nevezetű nagygazda panaszkodott, hogy december elején még nincs betakarítva a kukoricája, erre a tanárnő munkaközi szervezte, hogy a magyar fiúk ne látatlankodjanak a partizánok között, hiszen csábították őket a fegyverek. A tanárnő végigjárták a szülőket, hogy engedjék el a fiukat egy hétre, mert nincs férfkéz, ami betakarítaná a termést. A gazda jó szállást, bőséges ellátást ígért. Az indulás napján a későbbi férjém belázasodott, az édesanyja nem engedte munkába, ráadásul az édesapját napokkal korábban elvitték a partizánok. Sztrilich János apját szintén elvitték, őt az anyja nem engedte munkába. Zsuffa Lajost meg

az apja nem engedte, azzal a kifogással, hogy akad munka a saját gumijavító műhelyükben.

■ Mi történt a többiekkel?

A többiek kigyalogoltak a birtokra, ahol a gazda, a fia és a bérés elhelyezte a fiukat, megetette és korai nyugovóra küldte őket, hogy másnap idejében nekiláthassanak a munkának. Este kilenc óra tájban a bérés jelezte, hogy fegyveres, szerbül beszélő emberek közelednek a tanyahoz. Négyen-öten voltak, de egy nő parancsolt. Érdeklődött, mivel gyülekezett van a házban – tehát valaki följelentette a gazdát –, majd megparancsolta a fiúknak, hogy szedelőzködjének, bekísérik őket a városba, igazolják majd magukat a laktanyában, ott megalusznak és másnap reggelre visszahozzák őket a kukoricaföldre. Bekísérték a gyerekeket, de többet soha nem látta őket senki. A bérés viszont megbújt a latrina mögött, reggelig elő sem mert jönni, teljesen összefagyott. Akkor berohant a városba, és értesítette a Bošnjak gazda feleségét, hogy se a gimnazisták, se a fiatal, se az idős gazda nem érkezett vissza a tanyaára.

Gatyára vagy meztelenre vetkőztették a férfiakat, csuklóiknál fogva dróttal egymáshoz kötözték őket, és húszas-harmincas csoportokban vezették őket a megasott sírokhöz a disznólegelőre

■ Ezek szerint a bérés volt az egyetlen túlélő.

– Igen. A többiek sorsáról a következőket tudom. A gimnáziumban volt egy remek tanár, Kalcán Mária. Mivel a kórházzá vagy laktanyává alakított gimnáziumból minden fölöslegest kidobáltak, a padokat a katonák eltűzték, Maca tanárú rendkívül féltette a laboratóriumát. A második emeleten volt a fizikaszertár, és onnét hordta haza háztáskában az értekeit. A második emeletről le lehetett látni a négyszögbe épített rendőrlaktanya udvarára. Azt látta, hogy az udvarba befarolt egy kamion, és a börtönből vezették elé az összevert, egymást tá-

Az 1944-ben Zomborban kivégzett gimnazisták tanárnőikkel. Életben maradtak: Zagyva Sándor, Zsuffa Lajos (Öcsi), Sztrilich János (Móci). Feltételezhetően ez az egyetlen, 1944-ben készült foto maradt fenn az eltűnt gimnáziumi osztályról

mogató fiúkat, csak a Keller gyereket ismerte föl – azt is azért, mert a legmagasabb volt az osztályban –, meg az ugyancsak megkínzott kolléganőit. Úgy dobálták föl őket a kamionra. Átvitték őket a Kronich-palotába, ahol tovább kínozták őket középkori módszerekkel, örültek módján. Éjszaka pedig kivitték őket a disznólegelőre. Óda minden éjszaka kivittek három magyar embert, megásni a gödröket a halálra kínzottak elföldelésére, így történt, hogy Anti nagybátyámnak kellett megásnia a bátyja sírját, amit csak évek múltán mert bevallani a szüleinek. Egy évre rá láttam a nagybátyámat, teljesen megöszült az átélték miatt.

■ Hallott egyéb történeteket is a zombori magyarításokról?

– Számítalant. Amikor anyám 1946-ban vagy '47-ben újra megnyitotta a műhelyt, akkor már csak foltozóként és szígyártóként, nagyon sok nő járt be hozzá, és mesélték egymásnak a tragédiáikat. Erős Pista például szó szerint a sírből menekült meg. Megtermett, nagydarab vendégfős volt. A fiával, aki később mormon pap lett, egy osztályba jártunk. Az apját éjszaka elvitték, napokon át ültegettek, volt egy terem, ahol a partizánok tökrészen verték az embereket. Ő mesélte, hogy egy csoportban volt édesapámmal, akinek eltörték a bal karját. Amikor megelégték a tortúrát, gatyára vagy meztelenre vetkőztették a férfiakat,

csuklóiknál fogva dróttal egymáshoz kötözték őket, és húszas-harmincas csoportokban vezették őket a megasott sírokhöz a disznólegelőre. Pista bácsinak útközben sikerült megoldania a drótot. Amikor rájuk emelték a fegyvereket, a lövések eldördülése előtti pillanatban hanyatt vágta magát a gödörben. A többiek golyót kaptak. Amikor minden elcsendesedett, hála a maradék erejének, áttörte magát a hullákon és a vékony földrétegen. Hazarohant, fölöltözött, és átszőköti Bajára. Két év múlva jött haza, és fölálda magát az UDBA-nál. Megfenyegették, hogy a történetről soha senkinek nem beszélhet, mert különben a családját elhelyi a sötétség. Ő volt az egyetlen, aki megmenekült a Kronichból. Zomborban egyetlen esetről tudok, amikor a feleséget is elhurcolták a férjével. A Hajnal családnál orosz katonák voltak bekvártélyozva, és az asszony reggel felkelt, hogy reggelit készítsen. Kötelező volt. Két partizán beállított, és a gazdát kereste. Hajnal Árpád bácsi előjött, ő asztalos volt. A felesége kilépett a konyhából, és kérdezte, hova viszik a férjét, erre őt is elvitték. Úgy dobták be a lépcsőkhöz a pincébe, majd megkötözték a férjét. Az asszonyt megerőszakolták, szexuális tortúrának vetették alá, előbb levágták az egyik, majd a másik mellét, de még élt. Éjszaka gumikerekű kocsin tolták ki a disznólegelőre. Ezt is Erős Pista mesélte. Hát mondja, hogysis lenne ilyen élmények súlya alatt az ember gyermekkorától kezdve depressziós? ■ FEKETE J. József